

Відгуки
22.09.2022
Панова
Василюк
Офіс
співробітників
64.051.025
О.М. Христюк

ВІДГУК

на дисертацію Обаль Олексія Олексійовича на тему
**«Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при
розслідуванні економічних злочинів», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081
«Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Однією з проблем, від вирішення якої залежить підвищення ефективності боротьби зі злочинністю і, зокрема, економічною є проблема взаємодії та координації діяльності різних правоохоронних органів. Коли злочини глибоко замасковані, мають різноманітний характер, а їм протистоїть діяльність розгалуженої мережі державних структур, то функціонування цієї мережі потребує упорядкування, взаємозв'язку, узгодженості їх спільних дій. Це свідчить про те, що взаємодія є об'єктивною необхідністю існування системи правоохоронних органів, яка знайшла відображення у законодавстві, що регулює правоохоронну діяльність.

Проблеми взаємодії у боротьбі зі злочинністю носять міждисциплінарний характер. Значна увага цим питанням приділяється фахівцями в галузях теорії управління, адміністративного права, прокурорського нагляду, кримінології, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності. Надзвичайно актуальними залишаються питання взаємодії в умовах слідчих та слідчо-оперативних груп, а також правовим основам і процесуальним аспектам міжвідомчої взаємодії та міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Одним із найбільш вагомих напрямів дослідження питань взаємодії при розслідуванні економічних злочинів є криміналістичний, яких полягає у розгляді основних засад, тактичних і методичних рекомендації безпосередньо щодо прикладного аспекту узгодженої спільної діяльності слідчих, прокурорів, детективів, інших працівників правоохоронних органів, спрямованої на вирішення завдань кримінального провадження у справах про економічні

злочини. Цей аспект знайшов певне висвітлення у науковій літературі. Проте в Україні в умовах перетворень економічна злочинність постійно видозмінюється, структура, завдання та принципи роботи правоохоронних органів реформуються, що вимагає постійної уваги до цієї проблематики та оновлення процесуальних і криміналістичних рекомендацій щодо взаємодії під час розслідування економічних злочинів. Не всі сформульовані раніше положення і рекомендації можуть бути використані в умовах оновленого кримінального процесуального законодавства України, а деякі з них є дискусійними. Це зумовлює актуальність представленої теми дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Результати дослідження, проведеного О.О. Обалем, видаються обґрунтованими, оскільки в роботі комплексно досліджено суспільні відносини, які виникають під час взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів. При цьому використано достатній для формування обґрунтованих висновків комплекс методів наукового пізнання, зокрема, діалектичний метод, методи логіки (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія), історико-правовий, системно-структурний, порівняльно-правовий та соціологічні методи (опитування, експертні оцінки).

Достатньою видається теоретична основа дослідження, його нормативно-правова та емпірична база. Здобувачем було вивчено достатню кількість наукових джерел, відповідну нормативно-правову базу, узагальнено матеріали 120 кримінальних проваджень відповідної категорії, опитано 228 слідчих та оперативних працівників, використано статистичні та аналітичні дані з питань, що стосуються предмета дослідження.

Дослідження узгоджується із положеннями комплексної наукової програми «Основні напрями реформування законодавства України у контексті Європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0104U004048), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Воно відповідає

проблематиці, визначеної в «Переліку пріоритетних напрямів наукових досліджень в Україні з проблем наук кримінально-правового циклу» (п.п. 2.9., 5.6., 5.11.), затвердженого 30.05.2019 р. в Національній академії правових наук України. Дисертаційна робота виконана в рамках науково-дослідної теми кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Комплексні дослідження проблем злочинності та окремих видів злочинів на основі верховенства права» (номер державної реєстрації 0116U000916).

Наукова новизна результатів дисертації визначається перш за все тим, що наукова праця Обалія О.О. є одним з перших в Україні комплексних досліджень, в якому на підставі аналізу чинного кримінального, кримінального процесуального законодавства та сучасної правозастосовної практики сформульовано та обґрунтовано низку теоретичних положень і практичних пропозицій, які мають значення для розвитку методики розслідування економічних злочинів, а також для практичної діяльності правоохоронних органів. Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість, чого в цілому достатньо для роботи такого рівня.

Так, здобувачем було: 1) визначено чинники, що обумовлюють взаємодію суб'єктів досудового розслідування економічних злочинів; 2) встановлено вплив на характер взаємодії слідчого з оперативними підрозділами і контролюючими органами при розслідуванні економічних злочинів слідчих ситуацій, які складаються на початку досудового розслідування; 3) визначені тактичні завдання, що сумісно вирішуються слідчим і співробітниками оперативних підрозділів в типових слідчих ситуаціях, які обумовлені характером відомостей про виявлений економічний злочин; 4) удосконалено положення щодо визначення статусу оперативно-розшукової діяльності та її ролі у кримінальному провадженні; 5) наведено положення щодо визначення сутності НСРД, проведення яких дозволяється після відкриття кримінального провадження в певних випадках для збирання доказів за встановленою

процесуальною процедурою та узгодженості в діях слідчого та співробітників оперативних підрозділів; 6) запропоновано положення щодо необхідності проведення НСРД при розслідуванні економічних злочинів в ситуації, коли до відкриття кримінального провадження не використовувалися певні оперативно-розшукові методи, спрямовані на вирішення тактичних завдань стосовно документування протиправної діяльності і забезпечення перспективи винесення судом обвинувального вироку; 7) розроблено рекомендації щодо взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в усуненні (попередженні) протидії розслідуванню економічних злочинів та аргументація збалансування статусів співробітника оперативного підрозділу і слідчого в кримінальному провадженні; 8) обґрунтовано необхідність врахування психологічного аспекту взаємодії слідчого із співробітниками оперативних підрозділів, оптимальною організаційною формою якої при розслідуванні економічних злочинів є слідчо-оперативна група; 9) визначено положення щодо типових НСРД, які проводяться при розслідуванні економічних злочинів і вимагають сумісного планування та організації з боку слідчого і співробітників оперативного підрозділу; 10) запропоновано положення щодо окремих гласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться при розслідуванні економічних злочинів із залученням співробітників оперативних підрозділів; 11) надана аргументація щодо необхідності створення слідчо-оперативних груп для розслідування економічних злочинів, як шляху вирішення проблемних питань, пов'язаних з обмеженнями у статусі оперативних підрозділів; 12) аргументовано необхідність визначення в КПК України слідчо-оперативної групи, як суб'єкта досудового розслідування, та регламентації порядку її створення та функціонування.

Науковою новизною відрізняються рекомендації автора щодо чинників, що зумовлюють специфіку взаємодії під час розслідування економічних злочинів, якими є специфіка пізнавальної діяльності та криміналістична характеристика цієї категорії кримінальних правопорушень.

Заслуговує на підтримку висновок здобувача, що ефективність взаємодії суб'єктів досудового розслідування залежить від врахування їх міжособистісних відносин (психологічний аспект). Існуюча нормативно-правова регламентація цієї взаємодії не завжди створює передумови для створення сприятливої атмосфери у взаємовідносинах вказаних суб'єктів.

Обґрунтованими видаються також і результати здійсненого дисертантом аналізу особливостей взаємодії слідчого з оперативними працівниками на початку досудового розслідування економічних злочинів, зокрема, співвідношення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій. Слушно підкреслено, що після відкриття кримінального провадження оперативно-розшукова діяльність реалізується у вигляді негласних слідчих (розшукових) дій і набуває таким чином кримінально-процесуальної форми, результати якої мають значення доказів.

Суттєве теоретичне і практичне значення також мають висновки та пропозиції автора щодо типових слідчих ситуацій розслідування економічних злочинів. Автор визначив такі ситуації: 1) відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами оперативно-розшукових заходів; 2) відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами державних контролюючих органів або суб'єктів підприємницької діяльності; 3) відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами, отриманими безпосередньо слідчим в результаті іншого кримінального провадження. Дійсно, саме ці ситуації в основному зумовлюють характер сумісно вирішуваних тактичних завдань розслідування.

Корисними для використання в практичній діяльності та в аспекті збагачення теоретичних наукових знань є і рекомендації здобувача щодо особливостей взаємодії слідчого та оперативних працівників при підготовці та проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та гласних слідчих дій в ході розслідування економічних злочинів.

Також на підтримку в цілому заслуговують пропозиції дисертанта щодо покращення нормативно-правового регулювання питань взаємодії слідчих та оперативними працівниками.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності при здійсненні кримінальних проваджень щодо економічних злочинів; у законотворчості при уточненні редакції окремих статей КПК України, що торкаються проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, взаємодії слідчих та оперативних підрозділів та в навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні кримінального процесу, криміналістики і підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, висвітлено у 12 публікаціях за темою дослідження, з яких, зокрема 6 статей у наукових фахових виданнях (у т.ч. 2 – в іноземних наукових виданнях), а також 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

У дисертації відсутні ознаки порушення академічної доброчесності.

Надаючи загальну позитивну оцінку роботі Обалю О.О., слід вказати, що у дисертаційному дослідженні мають місце й окремі дискусійні положення, які потребують обговорення.

1. Предметом дослідження є взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів. Проте здобувачем не було виокремлено структурну частину дисертаційної праці, присвяченої визначенню системи таких органів та їхніх функцій у сфері протидії економічній злочинності. Наприклад, державні контролюючі органи частіше за все відносять до числа правоохоронних. За текстом дисертації переважно йдеться про взаємодію слідчого з оперативними підрозділами та контролюючими органами. Видається, що варто було б одержати і навести результати узагальнення практики розслідування економічних злочинів в аспекті тієї обставини, які саме правоохоронні, контролюючі та інші органи

найчастіше взаємодіють під час їх розслідування.

2. Дискусійною видається думка дисертанта, що відсутність у чинному КПК України завдання для органу досудового розслідування розкривати кримінальні правопорушення означає, що розкриття злочинів (виявлення осіб, які їх вчинили) та інших розшукуваних осіб цілком покладається на оперативні підрозділи. На наш погляд, слідчі (розшукові) дії, в тому числі негласні, які згідно закону спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, є найбільш вагомими засобами розкриття кримінального правопорушення. Згідно КПК України їх уповноважені проводити слідчі та дізнавачі. Оперативні ж підрозділи можуть їх здійснювати лише за дорученням слідчого.

3. У підрозділі 3.2 «Взаємодія слідчого з співробітниками оперативного підрозділу при проведенні окремих гласних слідчих (розшукових) дій» дисертант розглянув деякі слідчі дії та судові експертизи, проведення яких є характерним для розслідування економічних злочинів. Але питання взаємодії слідчого з оперативними підрозділами при підготовці та проведенні таких слідчих дій фактично залишились поза увагою здобувача.

4. Викликає сумніви доцільність диференціації дисертантом судово-бухгалтерської та фінансово-економічної експертиз в контексті надання рекомендацій з їх призначення на стадії досудового розслідування економічних злочинів. У зв'язку з тим, що у більшості кримінальних проваджень цієї категорії одночасно постають завдання щодо питань бухгалтерського та фінансового порядку практика йде шляхом призначення судово-економічної експертизи, яка їх вирішує в межах одного експертного дослідження.

5. Дисертант в цілому слушно підсумовує, що надання КПК України слідчому повноважень, що раніше належали оперативним співробітникам (право проведення НСРД), а також обмеження обсягу повноважень оперативних підрозділів (не мають права проявляти ініціативу – звертатися з клопотаннями щодо проведення слідчих дій) на практиці зумовило низку проблемних питань у їх взаємодії. Він бачить шлях їх вирішення у створенні

слідчо-оперативних груп при розслідуванні економічних злочинів. З цього приводу цікаво було б також почути думку щодо доцільності подальшого об'єднання функцій слідчого та оперативного працівника у статусі такого суб'єкта як детектив, у тому числі в контексті створення в Україні Бюро економічної безпеки.

Зазначені положення мають дискусійний характер і загалом не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не знижують цінності та достовірності основних наукових положень, висновків і рекомендацій, висловлених у рецензованій науковій праці.

Висновок

дисертація Обаль Олексія Олексійовича на тему «Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів» є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на належному рівні, що відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), а також п.п. 10, 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Автор – Обаль Олексій Олексійович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право».

Опонент

**професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Руслан СТЕПАНЮК